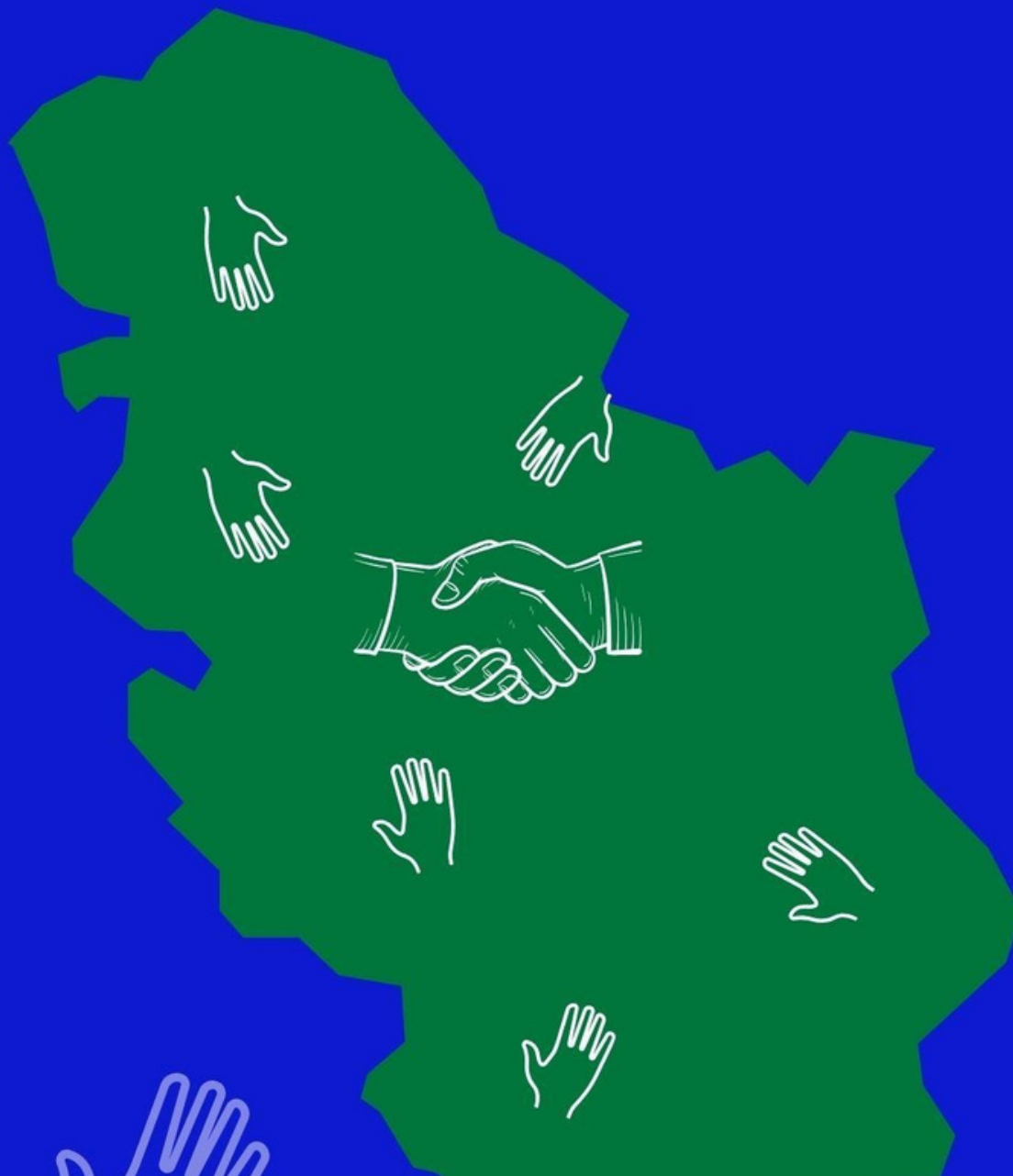

Publikacija

Održivost u Organizacijama civilnog društva koja doprinosi brizi o zaposlenima

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

HELVETAS
SRB

Gradanske
inicijative

VODIČ
ZA ODRŽIVOST ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA
-Briga o zaposlenima-fer odnos u fokusu –

Autorka: Nataša Gligorijević, politikološkinja

Sadržaj:

1. Uvod / zasto pričamo o održivosti
2. Indeks održivosti za OCD
3. Analiza izveštaja održivosti OCD u Srbiji u periodu 2017-2021
4. Briga o zaposlenima u fokusu – minimum standarda zdrave organizacije
5. Preporuke

1. Uvod

Dinamično i aktivno civilno društvo koje se zalaže i štiti građanska prava i slobode i drži vladu odgovornom od ključnog je značaja za opstanak demokratije i razvoj društva i države. Građanski aktivizam se u poslednjih pet godina odvija pod znatno promenjenim okolnostima. Svedočimo pogoršanju odnosa između organizacija civilnog društva i državnih struktura. U izazovnim političkim i društveno-ekonomskim okolnostima održivost OCD i građanskog aktivizma je od izuzetnog značaja za proces demokratizacije, evropskih integracija, zaštite životne sredine. Ostvarinje održivosti civilnog sektora je veoma težak zadatak, jer zavisi od spoljnih i unutrašnjih faktora: finansijskih resursa, kvaliteta rukovodstva u organizaciji, strukture organizacije, ali i političke klime.

Vodič će se fokusirati na postojeće instrumente i mehanizme održivosti za merenje učinka i stanja OCD u Srbiji, sa posebnim fokusom na mentalnom zdravlju u organizacijama civilnog društva i brizi o zaposlenima. Mentalno zdravlje u OCD je došlo u fokus zahvaljujući neprijateljskoj društveno-političkoj klimi u kome civilno društvo deluje. Važno je mapirati da li se na adekvatan način meri učinkovitost OCD u pogledu brige o zaposlenima i mentalnog zdravlja.

Dva instrumenta održivosti će biti predstavljena: Indeks održivosti OCD i Rezilijentnost plus okvir¹.

Na globalnom nivou za merenja održivosti OCD koristi se instrument Indeks održivosti OCD sa fokusom na merenje zdravlja i učinka civilnog sektora. U Srbiji se Indeks održivosti OCD primenjuje od 2010. godine, a proces realizuje Nacionalna koalicija za decentralizaciju uz podršku USAID. U vodiču će biti detaljnije opisan sam Indeks održivosti, šta on predstavlja i koje su dimenzije važne za merenje stanja i učinka civilnog društva. Pored toga, biće napravljen kratak presek održivosti OCD za period 2019-2021. godine na osnovu analize objavljenih izveštaja kako bi se mapirali ključni izazovi održivosti OCD u Srbiji za navedeni period i da li se neka od dimenzija Indeksa održivosti posebno osvrće na brigu o zaposlenima i mentalnom zdravlju.

Rezilijentnost plus je model koji organizacijama civilnog društva daje mogućnost da svoju organizacionu strukturu i način delovanja prilagodi okolnostima u kojima deluje radi efektivnosti aktivnosti koje sprovodi. Ovaj model je važan zato što poseban fokus stavlja na zaposlene u organizacijama. Kao doprinos otpornosti OCD u Srbiji u skladu okvirom Rezilijentnost plus u Srbiji je izrađen Izveštaj Da li čuješ, da li osećaš, kao prvi koji se bavi mentalnim zdravljem aktivista koji se bave političkim aktivizmom.

Na osnovu preseka i zaključaka primene Indeksa održivosti OCD i Rezilijentnost plus modela u Srbiji biće definisane ključne preporuke postizanje za održivosti OCD sa fokusom na brigu o zaposlenima i mentalnom zdravlju i uvođenja novih praksi u rad OCD.

¹ <http://www.partnersglobal.org/wp-content/uploads/2020/11/Resiliency-Framework.pdf>

2. Indeks održivosti OCD²

Šta je indeks održivosti OCD?

Indeks održivosti OCD meri snagu i ukupnu održivost sektora civilnog društva. Indeks je razvijen od strane USAID-a i primenjuje se u saradnji sa lokalnim partnerima. Indeks nema za cilj da meri održivost pojedinačnih OCD, već da pravično proceni ukupan nivo razvoja sektora OCD u celini. Sedam različitih dimenzija OCD sektora je analizirano i sledi kratak opis svake dimenzije održivosti: pravni okvir, organizacioni kapaciteti, finansijska održivost, zagovaranje, pružanje usluga, imidž u javnosti.

Metodologija primene indeksa se bazira na koracima koje treba slediti da bi se okupio stručni panel koji će se sastati lično kako bi razgovarali o statusu civilnog društva tokom izveštajne godine, odredili bodove i pripremili izveštaj o zemlji za Indeks održivosti OCD.

U Srbiji se primenjuje indeks od 2010. godine od strane Nacionalne koalicije za decentralizaciju uz podršku USAID-a.

Dimenzije održivosti

Pravni okvir

Da bi OCD sektor bio održiv, pravno i regulatorno okruženje treba da podrži potrebe OCD. Trebalo bi olakšati nove učesnike, pomoći u sprečavanju uplitanja vlade i dati OCD neophodnu pravnu osnovu da se angažuju u odgovarajućim aktivnostima prikupljanja sredstava i legitimnim poduhvatima koji donose prihod. Faktori koji oblikuju pravno okruženje uključuju lakoću registracije; zakonska prava i uslovi koji regulišu OCD; i stepen do kojeg zakoni i propisi koji se odnose na oporezivanje, nabavke i druga pitanja imaju koristi ili odvrćaju od efikasnosti i održivosti OCD. Takođe se ispituje stepen u kom vladini zvaničnici, predstavnici OCD i privatni advokati imaju pravno znanje i iskustvo za rad u okviru i unapređenje pravnog i regulatornog okruženja za OCD.

Organizacioni kapaciteti

Održiv OCD sektor će sadržati kritičnu masu OCD kojima se transparentno upravlja i koje su javno odgovorne, kojima se sposobno upravlja i koje pokazuju suštinske organizacione veštine. Dimenzija organizacionog kapaciteta Indeksa se bavi sposobnošću sektora da se angažuje u izgradnji izbornih jedinica i strateškom planiranju, kao i internim praksama upravljanja i zapošljavanja u okviru OCD. Konačno, ova dimenzija razmatra tehničke resurse koje OCD imaju na raspolaganju za svoj rad.

Finansijska održivost

2

<https://2012-2017.usaid.gov/what-we-do/democracy-human-rights-and-governance/cso-sustainability-index-methodology>

Kritična masa OCD mora biti finansijski održiva, a ekonomija mora biti dovoljno snažna da podrži napore OCD u samofinansiranju i generiše filantropske donacije iz lokalnih izvora. Za mnoge OCD, finansijska održivost može podjednako zavisiti od dostupnosti i njihove sposobnosti da se takmiče za sredstva međunarodne donatorske podrške. Faktori koji utiču na finansijsku održivost sektora OCD uključuju stanje u privredi, stepen u kome se neguju filantropija i volonterizam u lokalnoj kulturi, kao i stepen u kome se razvijaju vladine nabavke i mogućnosti za prikupljanje komercijalnih prihoda. Takođe se razmatra sofisticiranost i rasprostranjenost prikupljanja sredstava i jake veštine finansijskog upravljanja.

Zagovaranje

Političko i zagovaračko okruženje mora podržati formiranje koalicija i mreža i ponuditi OCD sredstva da svoje poruke prenesu široj javnosti putem medija, artikulišu svoje zahteve vladinim zvaničnicima i nadgledaju vladine akcije kako bi se osigurala odgovornost. Dimenzija zagovaranja razmatra rezultate OCD u uticanju na javnu politiku. Analizira se rasprostranjenost zastupanja u različitim sektorima, na različitim nivoima vlasti, kao i u privatnom sektoru. Razmatra se u kojoj meri su koalicije OCD formirane oko pitanja, kao i da li OCD prate partijske platforme i učinak vlade.

Pružanje usluga

Sektorska održivost će zahtevati kritičnu masu OCD koje mogu efikasno da pruže usluge koje dosledno ispunjavaju potrebe, prioritete i očekivanja svojih ciljnih grupa. Dimenzija pružanja usluga ispituje opseg dobara i usluga koje OCD pružaju i koliko ove usluge odgovaraju potrebama i prioritetima zajednice. Razmatra se i stepen u kom OCD nadoknađuju troškove i dobijaju priznanje i podršku od vlade za ove usluge.

Infrastruktura sektora

Neophodna je jaka sektorska infrastruktura koja OCD može pružiti širok pristup uslugama podrške lokalnim OCD. Posredničke organizacije za podršku (ISO) koje pružaju ove usluge moraju biti u stanju da informišu, obuču i savetuju druge OCD; i obezbedi pristup mrežama i koalicijama OCD koje dele informacije i bave se pitanjima od zajedničkog interesa. Takođe se ispituje rasprostranjenost i delotvornost partnerstava OCD sa lokalnim biznisom, vladom i medijima.

Imidž u javnosti

Da bi sektor bio održiv, vlada, poslovni sektor i zajednice treba da imaju pozitivnu sliku u javnosti o OCD, uključujući široko razumevanje i uvažavanje uloge koju OCD igraju u društvu.

podstiču domaće donatore. Dimenzija imidža u javnosti sagledava obim i prirodu medijskog pokrivanja OCD, svest i spremnost vladinih zvaničnika da angažuju OCD, kao i znanje i percepciju javnosti o sektoru u celini. Odnosi sa javnošću i naponi OCD na samoregulaciji se takođe razmatraju.

3. Analiza izveštaja održivosti OCD u Srbiji u periodu 2019-2021

Analiza održivosti OCD-a u Republici Srbiji će se bazirati na Izveštajima o održivosti OCD koje od 2010. godine izrađuje Nacionalna koalicija za decentralizaciju, na osnovu Indeksa održivosti OCD predstavljen u prethodnim poglavljima. Cilj je da se pokažu trendovi – društveni, ekonomski, politički - u poslednjih 3 godine koji utiču na opštu sliku održivosti civilnog sektora, kako bi se na osnovu procene da li je održivost unapređena, da li evoluirala ili je pogoršana dale preporuke.

Analizom i presekom stanja održivosti u poslednje tri godine će se mapirati na koji način i da li indeks održivosti koji je u upotrebi uključuje ocenu brige o zapolenima i aktivostima u civilnom sektoru, naročito u domenu mentalnog zdravlja.

Pregled ukupne održivosti za Srbiju	
2019	4.2 – održivost je pogoršana
2020	4.3 – održivost je pogoršana
2021	4.3 – održivost je pogoršana

Tokom 2019. godine³ organizacije civilnog društva imale su sužen prostor za delovanje, što je potvrdio CIVICUS stavljajući Srbiju na listu za praćenje, jer je identifikovano da su održene građanske slobode ograničene. Transparency International i Human Rights Watch su kroz svoje alate potvrdili da je rad civilnog sektora opstruiran od strane države kroz zakonska i vanzakonska ograničenja. S druge strane, branitelji ljudskih prava su bili izloženi konstantnim napadima i pretnjama kako fizičkim, tako i online. Politička situacija je tokom 2019. godine bila izazovna za civilni sektor, jer je većina opozicionih poslanika najavila da će bojkotovati izbore koji su bili najavljeni za 2020. godinu. S tim u vezi, organizacije civilnog društva su pokrenule dijalog među političkim partijama pozicije i opozicije kako se dijalogom došlo do prostora za transparentne i fer izbore, ali do željenih rezultata se nije došlo. Ukupna održivost OCD-a je pogoršana, jer pravno okruženje, organizacioni kapacitet, zagovaranje i slika u javnosti beleže pogoršanje.

³ <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/11/SICSO-Country-Report-2019-SERBIA.pdf>, str.1.

Političke turbulencije i pandemija COVID-19 su obeležile 2020. godinu⁴. Sproveden je policijski čas kao mera zaštite tokom pandemije. U junu su sprovedeni parlamentarni izbori bojkotovani od strane opozicije zbog nefer uslova omogućenih izbornim propisima i nedostatkom pristupa medijima. Dodatne tenzije izazvane su odlukom Vlade RS da uvede nove mere zatvaranja, odmah nakon sprovedenih izbora što se prelilo u masovne demonstracije u nekoliko gradova u Srbiji tokom jula. Nakon četiri meseca, formirana je nova Vlada RS, a Narodna skupština je formirana praktično bez članova opozicije. Organizacije civilnog društva, mediji, aktivisti i novinari su tokom 2020. bile pod velikim političkim pritiskom, što potvrđuje i istraga koju je Uprava za sprečavanje pranja novca sprovedla protiv 57 subjekata u Srbiji, dolazeći u posed njihovih bankovnih računa i transakcija, kao i lica povezanih sa njima. S tim u vezi, 400 organizacija civilnog društva je reagovalo i UN i Radna grupa za finansijsku akciju zatražile su od Vlade RS da hitno reaguje. Sloboda medija je bila na udaru, zabeleženo je 189 nadapa na novinare tokom 2020. godine. Ukupna održivost beleži pogoršanje, pre svega, kroz dimenziju pravnog okruženja, zagovaranja i pružanja usluga, ali mali pomak se beleži u kontekstu organizacionog kapaciteta.

Političko okruženje u kom su delovale OCD tokom 2021. nastavlja da bude neprijateljski nastrojeno. Narodna skupština, koju su činili samo prestavnici vladajuće koalicije zbog bojkota izbora 2020. godine od strane opozicionih poslanika, postala je mesto napada na političke neistomišljenike, ne samo opozicionih političara nego i predstavnika civilnog sektora. Izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije za 2021. godinu zabeležio je navedene tendencije i atmosferu u društvu. Broj organizacija i lokalnih inicijativa koje deluju u oblasti zaštite životne sredine se povećao i njihovo delovanje je naročito urodilo plodom organizovanjem bojkota i blokada protiv Izmena Zakona o eksproprijaciji i Zakona o referendumu i narodnoj inicijativi. Važno je naglasiti da su zvanični institucionalni kanali komunikacije OCD i Vlade RS bili zatvoreni. Tokom 2021. godine, dimenzije pravno okruženje i pružanje usluga su pogoršani, ali zagovaranje beleži blago napredovanje u poređenju sa prethodnim godinama. Infrastruktura nastavlja da bude najnapredniji segment održivosti. Primetno je da su bilateralni i multilaterani fondovi usmereni pretežno na velike organizacije civilnog društva locirane u Beogradu, što manjim lokalnim organizacijama, kao i organizacijama srednje veličine otežava da dođu do finansiranja koje bi im omogućilo da razviju kapacitete. U poređenju sa prethodnim godinama, ukupna održivost se nije promenila, i dalje je u granicama pogoršanja.

Pregled pravnog okruženja	
2019	4.5 – umereno pogoršanje
2020	4.7 – umereno pogoršanje

⁴ <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/12/Indeks-odrz%CC%8Civosti-OCD-2020-Srbija.pdf>, str.7

Kao posledica sve većeg organičenja građanskih sloboda, pravno okruženje beleži negativan trend tokom 2019. godine⁵, petu godinu za redom. Nekoliko izazova je mapirano. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći iz 2018. , otežao je rad OCD jer je zabranio advokatima da pružaju pro bono pravne usluge kroz OCD. Tokom druge polovine 2019. godine, lokalne samouprave su promenila pravila prijavljivanja uličnih akcija- protesta, demonstracija, prikupljanja donacija, otvorenih izložbi. Prijave policijskoj upravi su postale neophodne. Zakon o referendumu i narodnoj inicijativi, uveo je takse za potpise koje je ranije država snosila. Primetna je razlika u pristupu sudskim postupcima protiv ekoloških i drugih aktivista i investitora, jer se protiv aktivista sudski postupci završavaju veoma brzo dok se protiv investitora vode duži vremenski period. Iako se može mapirati i značajna pozitivna promena, jer upravni sudski postupci sada prepoznaju pravo OCD da pokrenu predmete šireg raspona, pravni kapaciteti OCD su i dalje ograničeni.

Tokom 2020⁶. godine ocena pravnog okruženja je pala, prevashodno zbog uloge države u ometanju nesmetanog rada organizacija civilnog društva. To se pre svega ogleda kroz istrage protiv 57 predstavnika OCD, medijskih kuća, novinara i aktivista, koje je sprovedla Uprava za sprečavanje pranja novca. Cilj je bio da se proverri rizik od „finansiranja terorizma“. Policija nije pružila ni adekvatnu podršku prilikom prijavljivanja pretnji koju su tražile grupe za prava žena. Od OCD je u pojedinim lokalnim samoupravama traženo da svoje resurse stave na raspolaganje u vreme pandemije – volontere, opremu. Prilikom formiranja nove Vlade RS, Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom je ukinuta i formirano je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog bez konsultacija sa civilnim društvom. I dalje, OCD nisu oslobođene od plaćanja PDV-a na prihode od donacija, bez obzira što su međunarodna bespovratna sredstva oslobođena od PDV-a u skladu sa bilateralnim sporazumima. Uvođenjem ekološke takse za sva pravna lica, stvoren je još jedan vid pritiska na manje i lokalne organizacije. Obim pravne pomoći je tokom 2020. godine bio ograničen.

Godina 2021.⁷ beleži pogoršanje pravnog okruženja za delovanje OCD. Elektronska registracija u APR-u koja je uvedena za ostala pravna lica 2021. još nije dostupna za OCD. U 2021. godini izrađena je Strategija za stvaranje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva u Republici Srbiji za period od 2022. do 2030. godine, ali uz nekoliko spornih okolnosti. Nekoliko većih organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava je bojkotovalo proces, pre svega zbog neadekvatnih javnih konsultacija prilikom procesa izrade samog dokumenta. Narodna skupština je u ovom izveštajnom periodu usvojila dva najvažnija zakona koja su uticala na pravni okvir rada OCD: novi Zakon o referendumu i narodnoj inicijativi, i novi Zakon o slobodnom pristupu

⁵ <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/11/SICSO-Country-Report-2019-SERBIA.pdf>, str.2

⁶ <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/12/Indeks-odrz%CC%8Civosti-OCD-2020-Srbija.pdf>, str.8

⁷ https://nkd.rs/wp-content/uploads/2022/12/brosura_index_2021-web.pdf, str.8

informacijama od javnog značaja. Navedeni zakoni su brzo usvojeni zbog hitnosti procesa evropskih integracija na netransparentan način. Takođe, i dalje je ostao problem sprovođenja odluka Poverenika za informacije od javnog značaja od strane drugih državnih organa. OCD imaju mogućnost učešća u kampanjama za prikupljanje sredstava, ali u postupcima javnih nabavki i dalje ne mogu da učestvuju iako nema jasnih zakonskih prepreka, jer država ne prepoznaje vrednost učešća. Poreske olakšice na prihode od donacija i dalje nisu dostupne OCD.

Pregled organizacionog kapaciteta	
2019	4.1 – blago pogoršan
2020	4.0 – blago poboljššan
2021	4.0 – blago poboljššan (nepromenjen)

U 2019. godini⁸ beleži se blago pogoršanje organizacionih kapaciteta civilnog sektora. Kapaciteti i finansijski resursi su značajno smanjeni za lokalne organizacije, dok je određen broj bio primoran da zatvori kancelarije. Kada je u pitanju uporište među građanima, vodeću ulogu tokom 2019. su imale lokalne inicijative koje su se bavile konkretnim problemima- zaštita reka, vazduha, drugih oblika zagađenja. Prepoznat je značaj uključivanja građana u aktivnosti OCD, ali taj procenat je ispod 10%. Strateško planiranje je i tokom 2019. bilo ograničeno. Organizacije su u većini slučajeva bile usmerene prioriteta određenim od strane donatora. Prepoznao se nedostatak fokusa kad su ciljne grupe u pitanju. Većina organizacija nema interne propise osim statuta. Broj zaposlenih u civilnom sektoru je i dalje slab usled slabe finansijske održivosti, 7.541 zaposlen prema podacima APR-a. Volonterska podrška tokom 2019. nastavlja da raste, a najveći mobilizacijski kapacitet imaju lokalne neformalne inicijative.

Tokom 2020. godine⁹ zabeleženo je poboljšanje organizacionog kapaciteta iz dva razloga, rada u zajednici i korišćenja tehnologija. Lokalne inicijative su uprkos pandemiji pokazale kapacitet za rad u zajednici čemu svedoči tražnja za malim grantovima. Nema većih pomaka ni kad je strateško planiranje u pitanju, fokus je bio na organizacionoj rezilijentnosti. Kada je reč o internom upravljanju, veće organizacije su radile na unapređenju, ali lokalne i manje su delovale bez posebnih internih procedura upravljanja. Na osnovu tih potreba, velike organizacije su razvile programe pružanja mentorske podrške. Stalno zaposleni su i dalje izazov u civilnom

⁸ <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/11/SICSO-Country-Report-2019-SERBIA.pdf>, str.3

⁹ <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/12/Indeks-odrz%CC%8Civosti-OCD-2020-Srbija.pdf>, str.10

sektoru i tokom 2020. godine. Oko 24% OCD je imalo problem isplate plata i honorara tokom 2020. Najveći izazov za rad je bio u Vojvodini i Jugoistočnoj Srbiji.

U pogledu organizacionog kapaciteta civilnog sektora, nema promena tokom 2021.godine.¹⁰ Razlike u kapacitetima baziranim na veličini organizacije, godinama aktivnog rada, oblastima delovanja i dalje postoje. Velike organizacije sa jačim kapacitetima pružale su pomoć i podršku tokom 2021. godine – pravnu pomoć, pomoć za ulične akcije, podrška u komunikaciji. Kad je reč o strateškim planiranjima, praksa se nije promenila znajano. Stalno zaposleno osoblje imaju samo veće organizacije u sektoru. Može se mapirati prelazak zaposlenih iz civilnog u javni ili privatni sektor, što navodi na potrebu analize razloga. Važna informacija je da je značajan broj OCD prijavio sagorevanje osoblja na poslu, naročito od početka pandemije kovida-19. Srbija ima najmanju stopu volontiranja. Imajući u vidu da se tokom pandemija i nakon nje veliki broj aktivnosti sprovodio online, to otvara prostor i potrebu za unapređenjem postojećih IT resursa i veština za korišćenje online alata i platformi. Ovo je naročito izazov za lokalne organizacije u ruralnim krajevima.

Pregled finansijske održivosti	
2019	4.4 – blago poboljšanje
2020	4.4– nepromenjeno (blago poboljšanje)
2021	4.4– nepromenjeno (blago poboljšanje)

Finansijska održivost većine OCD tokom 2019.¹¹ bila je prilično slaba. Mapirani su pokušaji diverzifikacije izvora finansiranja, ali bez pozitivnih ishoda po dugoročnu održivost. Poslovni sektor je tokom 2019. nastavio da podržava OCD, poput Erste Banke koja je imala u ponudi kreditnu liniju za OCD. Primećen je trend da je broj donacija i iznosa koje su donirali pojedinci porastao, dok je korporativna podrška smanjena. OCD i dalje primaju sredstva od države kroz Budžetska linija 481, je i dalje namenjena nevladinim organizacijama, ali procedure za dodelu državnih fondova su i dalje neadekvatne. Civilni sektor se i dalje u najvećoj meri finansira iz inostranih donacija. Tokom 2019. nastavljena je praksa grupnog finansiranja, sprovedeno je 46 kampanja. Po pitanju sistema finansijskog upravljanja, velike OCD i fondacije imaju funkcionalne sisteme finansijskog upravljanja i revizije vrše redovno. OCD srednjeg nivoa imaju ustanovljene finansijske procedure i pojedine vrše revizije, a manje organizacije koriste računovodstvene usluge samo za obavezne godišnje finansijske izveštaje koje podnose državi. Problem koji se

¹⁰ https://nkd.rs/wp-content/uploads/2022/12/brosura_index_2021-web.pdf, str. 10

¹¹ <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/11/SICSO-Country-Report-2019-SERBIA.pdf>, str.5

javio u 2019. godini je taj što organizacije nisu uspele da predaju svoje završne račune APR-u i nalaze se u sudskim postupcima.

Tokom 2020.¹² finansijska održivost civilnog društva u Srbiji ostala je na istom nivou kao i tokom 2019. Povećana su sredstva donatora i lokalnih filantropa. OCD su radile na diverzifikaciji svojih resursa, naročito iz lokalnih izvora. Važan zaključak je da većina finansijskih sredstava prikupljenih tokom 2020. nije doprinela dugoročnoj finansijskoj održivosti OCD. OCD su mogle da iskoriste državnu inicijativu u okviru koje je Vlada obezbeđivala minimalnu zaradu za svakog zaposlenog u periodu od pet meseci, sve dok poslodavac nije smanjivao broj zaposlenih i samo 30% je iskoristilo tu mogućnost. Lokalne vlasti su značajno smanjile finansiranje OCD kroz budžetsku liniju 481 namenjenu udruženjima, usled krize izazvane pandemijom. Podrška bilateralnih i multilateralnih donatora nastavila je da u 2020. bude najvažniji resurs za OCD. Pojedini inostrani i domaći donatori objavili su dodatne pozive za dodelu bespovratnih sredstava namenjenih odgovoru na kovid-19. Onlajn grupno finansiranje je steklo veću popularnost, a OCD su se sve više koristile platformu www.donacije.rs za prikupljanje sredstava. U pogledu sistema finansijskog upravljanja OCD nema značajnih promena tokom 2020. Veće OCD imale su stabilne procedure i eksterne revizije. Mnoge srednje do manje OCD nisu imale posebno osoblje za finansije, već su koristile računovodstvene usluge.

Tokom 2021. godine¹³ nema značajnijih promena u pogledu celokupne slike finansijske održivosti civilnog sektora. Državna sredstva i dalje nisu dovoljno dostupna za nezavisne OCD. Udeo korporativnog sektora u donacijama koje je civilni sektor dobio je 33%. Najvažniji izvori sredstava za OCD su bilateralni i multilateralni donatori i strane privatne fondacije.

Pregled zagovaranja	
2019	4.1 – blago pogoršanje
2020	4.2 - pogoršanje
2021	4.1 – blago pogoršanje

Mehanizme učešća u izradi i primeni zakonski akata, OCD tokom 2019.¹⁴ nisu mogle da koriste uprkos mogućnostima koje Zakon o planskom sistemu predviđa. Poverenik za informacije od

¹² <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/12/Indeks-odrz%CC%8Civosti-OCD-2020-Srbija.pdf>, str.11

¹³ https://nkd.rs/wp-content/uploads/2022/12/brosura_index_2021-web.pdf, str.11

¹⁴ <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/11/SICSO-Country-Report-2019-SERBIA.pdf>, str.6

javnog značaja je izabran tek u julu 2019. godine, što je onemogućilo OCD da više od pola godine pristupe informacijama koje bi im omogućile da svoju zagovaračku aktivnost sprovedu u punom kapacitetu i aktivno učestvuju u procesima. Aktivnosti lokalnih organizacija su otežane kako odbijanjem komunikacije pojedinih lokalnih samouprava da komuniciraju sa OCD, tako i pooštavanjem uslova za javno delovanje, naročito u organizovanju uličnih akcija i javnih skupova. Tokom 2019. godine, brojne aktivističke grupe u urbanim i ruralnim oblastima organizovale su kampanje zaštite devastiranih područja – zaštita reka, vazduha, javnih površina. Sprovedena je kampanja 1% za kulturu, bez uspeha. Kampanja zaustavljanja igradnje Beogradske gondola sprovedena je uspešno. Ova godina je bila vrlo proaktivna za GONGO i PONGO. Koalicija za dobročinstvo je kroz zagovaračku aktivnost uspeła da izdejstvuje usvajanje Vodiča za olakšice za donatore.

Tokom 2020. godine¹⁵ zagovaračke aktivnosti su bile otežane, gotovo obustavljene na momente na nacionalnom, pokrajinskom i lokalnom nivou, zbog nepostojanja komunikacije i saradnje donosilaca odluka i civilnog društva. Procesi zagovaranja na nacionalnom nivou su zatvoreni, a Vlada RS je zatvorila Kancelariju za saradnju sa civilnim društvom, koja je bila od značaja za povezivanje inicijativa OCD i institucija. Preporuke civilnog sektora i učešće u radnim telima Vlade RS nisu imali efekta, jer Vlada RS nije usvajala preporuke. S druge strane, Vlada RS nije imala obavezu da uključuje OCD u svoje akcione planove. Na lokalnom nivou, OCD i aktivističke grupe se suočavaju sa sabotажom u učešću u donošenju odluka. Tokom 2020., na lokalom nivou su dominirale teme zaštite javnih površina, sprečavanje investitora da koruptivnim radnjama i mimo zakona uništavaju javna dobra. Zagovaračke kampanje po pitanju unapređenja regulatornog okvira nisu realizovane u 2020. Trend pojačane aktivnosti GONGO i PONGO je nastavljen.

U poređenju sa 2020. godinom, zagovarački kapaciteti beleže blagi rast u 2021. godini.¹⁶ To je rezultat aktivnosti građana i neformalnih grupa u oblasti zaštite životne sredine. Tokom 2021. dogodili su se brojni protesti ekološkog pokreta. Vlada je krajem 2021. povukla iz skupštinske procedure Zakon o eksproprijaciji. Pritisak građana doveo je i do izmena i dopuna Zakona o referendumu i narodnoj inicijativi. Važno je napomenuti da se isto desilo i sa Zakonom o policiji, Zakonom o vodama, Zakonom o zaštiti potrošača, Zakonom o obligacionim odnosima i Zakonom o zaštiti korisnika finasijskih usluga. Trend nadada na civilni sektor od strane Vlade se nastavio, kao i opstrukcija konstruktivnog učešća OCD u radnim grupama i telima Vlade RS. Lokalne organizacije su kroz mentorske programe tokom 2021. gradile svoje zagovaračke kapacitete. Kada je u pitanju regulatorni okvir za OCD nije bilo zagovaračkih kampanja za unapređenje.

¹⁵ <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/12/Indeks-odrz%CC%8Civosti-OCD-2020-Srbija.pdf> , str.11

¹⁶ https://nkd.rs/wp-content/uploads/2022/12/brosura_index_2021-web.pdf , str.11

Pregled pružanja usluga	
2019	4.3 – blago pogoršanje
2020	4.4 - pogoršanje
2021	4.5 - pogoršanje

Tokom 2019. godine¹⁷, OCD su pružale usluge socijalne pomoći, psihosocijalne pomoći, SOS telefonsku podršku, centra za dnevni boravak, neformalnog obrazovanja, zajedničkih prostora za rad. Usluge besplatne pravne pomoći OCD nisu bile u mogućnosti da pružaju, jer je to onemogućio Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći. Vlada RS je tokom 2019. godine favorizovala državne pružaoce usluga i GONGO. Veliki problem i izazov za OCD pružaoce usluge zdravstvenog savetovaništa od početka 2019. je neophodnost plaćanja takse Ministarstvu zdravlja, uz nepostojanje jasnih standarda i kriterijuma. OCD pružaoci usluga na lokalnu suočavaju se posebno sa teškoćama usled konstantnog smanjenja finansijske podrške, a pritisak da se nastavi sa istim kvalitetom pružanja usluga. Dodatni izazov po pitanju pružanja usluga u zajednici je nesaradnja OCD i lokalne samouprave u mapiranju potreba zajednice. Kapaciteti za mapiranje potreba se smanjuju na lokalnom nivou, a prisutan je nedostatak inovativnosti u pružanju usluga. Ostvarivanje prihoda OCD kroz pružanje usluga je veoma ograničeno.

Godina 2020.¹⁸ je posebno bila izazovna u pogledu pružanja usluga, pre svega, zbog primene pandemijskih mera. Usluge koje su pružane svodile su se na socijalne usluge, a organizacijama civilnog društva je bilo dodatno otežano da dobiju dozvole za kretanje tokom policijskog časa, kako bi usluge pružale lično što kompanijama nije bilo otežavajuća okolnost. Finansiranje usluga je bilo ograničeno, naročito na lokalnom nivou gde su ugovori obustavljeni. U otežanim okolnostima tokom 2020. samo OCD sa visokim kapacitetima su mogle da se posvete mapiranju potreba svojih korisnika. Iako je potreba za uslugama bila veća, OCD nisu povećale svoje prihode pružanjem usluga. Lokalne samouprave su pokazale ignorantski odnos prema naporima OCD, čak su pokušale da potpuno preuzmu ulogu pružaoca usluga.

Trend smanjivanja pružanja usluga je nastavljen tokom 2021. ¹⁹godine. Iako su potrebe za socijalnim uslugama bivale sve veće, Vlada RS je smanjila podršku OCD za pružanje usluga i rad na terenu. Bilo je slučajeva da su državne ustanove prestale da pružaju određene usluge, poput podrške prilikom rodno zasnovanog nasilja, i upućivale na OCD koje pružaju tu vrstu usluga, ali bez povećanja ili dodatne finansijske podrške. U takvim uslovima mnoge OCD nisu ispunile uslove da obnove svoje licence za pružanje usluga ili su bile prinuđene da smanje dostupnost svojih usluga.

¹⁷ <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/11/SICSO-Country-Report-2019-SERBIA.pdf>, str.7

¹⁸ <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/12/Indeks-odrz%CC%8Civosti-OCD-2020-Srbija.pdf>, str.13

¹⁹ https://nkd.rs/wp-content/uploads/2022/12/brosura_index_2021-web.pdf, str.13

Pregled infrastrukture sektora	
2019	3.3 – blago ojačala (u odnosu na 2018.)
2020	3.3 – nepromenjeno stanje
2021	3.3 – nepromenjeno stanje

Kada se uporedi period 2019-2021. godine, održivost u pogledu infrastrukture sektora ne napreduje u odnosu na period pre 2019., stanje je nepromenjeno, ali na skali održivosti može se reći da u odnosu na druge dimenzije ima pomaka.

Godina 2019.²⁰ je bila značajna u pogledu doprinosa razvoja infrastrukture sektora.²¹ OCD u Srbiji su dobile mogućnost korišćenja podrške Resurs centra koji su vodile Građanske inicijative u saradnji sa članovima konzorcijuma. Ta podrška je podrazumevala širok spektar usluga-mentorska podrška, podrška u strateškom planiranju, komunikacije i odnose s javnošću, monitotring i evaluacija, finansijsko upravljanje i prikupljanje sredstava. Tokom 2019. godine fokus je stavljen i na razvoj lokalnih organizacija i njihovih kapaciteta. Pre svega, Trag fondacija je sprovela program finansijske i mentorske podrške za lokalne organizacije. I druge velike OCD – BOŠ, CRTA, NKD su sprovodile programe finansijske i mentorske podrške za lokalne OCD i inicijative. Prepoznata je potreba formiranja lokalnih fondacija za podršku i prikupljanje sredstava za lokalne inicijative, pa se radilo na uspostavljanju i formiranju novih fondacija i aktivnosti uz podršku već tri formirane u Obrenovcu, Zaječaru i Novom Pazaru. Tokom 2019. godine sprovedne su obuke fokusirane na odnose s javnošću, komunikacije, organizacionim razvojem i upravljanje projektnim ciklusom. Primetan je trend formiranja mreža i koalicija u civilnom društvu, kao potrebe odbrane građanskog prostora, kao nastavak učvršćivanja saradnje civilnog sektora i kompanija kroz Koaliciju za dobročinstvo.

U toku 2020. godine²², Resurs centar je bio na raspolaganju organizacijama civilnog društva u pogledu dostupnosti različitih usluga – mentorska podrška, obuke, pravni saveti. Bespovratna sredstva su dodeljivana kroz programe velikih organizacija. Kroz program ACT je obezbedjeno tokom 2020. skoro milion evra za 70 malih i srednjih OCD. Svi pružaoci usluga u cilju izgradnje kapaciteta su se prilagodili novoj normalnosti, pre svega kroz online programe i komunikaciju tokom 2020. Kada je reč o OCD pružaocima usluga, uslovi su bili otežani, naročito na lokalnu. Osim što su uslovi za pružanje usluga bili otežani, a potražnja veća, dodatni prihodi nisu ostvareni.

²⁰ <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/11/SICSO-Country-Report-2019-SERBIA.pdf>, str.8

²¹ <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/11/SICSO-Country-Report-2019-SERBIA.pdf>, str.8

²² <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/12/Indeks-odrz%CC%8Civosti-OCD-2020-Srbija.pdf>, str.15

Tokom 2021. godine²³ organizacije civilnog društva su imale kao podršku resurs centar koji su vodile Građanske inicijative uz svoje nacionalne i lokalne partnere, a uz podršku EU. Cilj resurs centra je bila podrška i izgradnja kapaciteta OCD. Uprkos podršci i širokom spektru programa koje su OCD imale na raspolaganju, pokazalo se da je organizacijama i dalje potrebna dodatna obuka naročito u domenu komunikacija i finansijskog upravljanja. Manje organizacije nemaju dovoljno kapaciteta da mapiraju sopstvene potrebe. S druge strane, manje organizacije koje imaju veću potrebu za obukama nemaju dovoljno kapaciteta da je pohađaju zbog nedostatka ljudskih resursa, jer najčešće nemaju stalno zaposlene. Jedan od načina pružanja podrške je bio osnivanje Fondacija našeg kraja u nekoliko gradova u Srbiji i na taj način je pomognuto preko 35 lokalnih grupa.

Pregled imidža u javnosti	
2019	4.8 – blago pogoršanje (u odnosu na 2018.)
2020	4.8 – nepromenjeno
2021	4.8 – nepromenjeno

Presekom stanja za period 2019-2021. godina uočava se konstantan trend pozitivnih i negativnih dešavanja, koja na skali održivosti pozicioniraju dimenziju imidža u javnosti u sferi ugroženosti. Imidž civilnog sektora u javnosti se mapira kroz nekoliko ključnih segmenata: slika OCD u medijima, obaveštenost i odnos građana o aktivnostima OCD, učešće građana u demokratskim procesima u društvu, odnos vlasti prema OCD, odnos poslovnog sektora i OCD, OCD i javnost.

Tokom 2019. godine²⁴ slika civilnog sektora se pogoršala u odnosu na prethodnu godinu. To se može ispratiti kroz medijsku sliku OCD, odnos građana prema aktivnostima OCD i spremnosti da se aktivno uključe u demokratske procese i kako su se vlasti i privatni sektor odnosili prema civilnom društvu. Slika o civilnom društvu je bila negativna u medijima što je imalo loš uticaj na stav javnosti o OCD. Kada se bave civilnim društvom, mediji uglavnom napadaju aktiviste i nezavisne novinare i retko se bave izveštavanjem o konkretnim aktivnostima OCD. Otvorenost medija je malo više prisutna na lokalnom nivou, osim privatizovanih medijskih kuća. ACTovo istraživanje je pokazalo da 95% građana navodi da nisu bili uključeni u aktivnosti OCD. S druge strane, CRTA je u svom istraživanju pokazala da sve više građana pokazuje tendenciju ka samoorganizovanom građanskom aktivizmu. To se može oslikati procentima onih koji žele da utiču na odluke nadležnih organa što iznosi 31% na nacionalnom i 37 na lokalnom nivou. Po prvi put u istoriji delovanja civilnog sektora, OCD su u 2019. pokrenule i vodile dijalog vlasti i

²³ https://nkd.rs/wp-content/uploads/2022/12/brosura_index_2021-web.pdf, str. 14

²⁴ <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/11/SICSO-Country-Report-2019-SERBIA.pdf>, str.9,10

opozicije, što nije u potpuno pozitivnom tonu praćeno od strane prorežimskih medija. Odnos republičkih i lokalnih vlasti prema OCD je imao vrlo negativan trend tokom 2019. Institucije nisu sarađivale sa civilnim društvom po pitanju konstruktivnih predloga, niti su njihovi predstavnici želeli da uzmu učešće u javnim događajima organizovanim od strane OCD. Dešavalo se neretko da su OCD uskraćivana mogućnost korišćenja javnog prostora. Saradnja sa privatnim sektorom nije doživela posebne pomake, a jedan od svetlih primera je Erste banka koja je nastavila saradnju kroz već postojeće programe. Većina OCD ne objavljuje svoje izveštaje na sajtovima.

Godinu 2020²⁵. su obeležile aktivnosti OCD u javnosti usmerene protiv istražnog postupka Uprave za sprećavanje prava novca koji je targetirao 57 subjekata i OCD su pokazale solidarnost i visok stepen rezilijentnosti. U javnosti je plasiran narativ odrane predstavnika civilnog sektora koji su se našli na udaru i nakon procesa u javnosti nije bilo negativnih komentara. Tokom 2020. OCD su dobile veći proctor u medijima, prevashodno zbog tema koje su stavljale u focus rada – zagađenje vazduha, vode, participacija građana. Vrhunac negativne kampanje u medijima protiv OCD se desio tokom i nakon protesta sredinom 2020. naroćito protiv onih koji su pomagali građanima koji su bili izloženi policijskoj brutalnosti. Kad je reć o saradnji kompanija i OCD, tokom pandemije saradnja je podstaknuta, a naroćito su kompanije pokazale interesovanje za ekološke aktivnosti. Negativan narativ visokih zvanićnika protiv OCD je nastavljen u maniru targetiranja da su OCD eksponenti opozije i da su strain plaćenici. Kapaciteti OCD da strateški komuniciraju sa medijima i javnošću je ostalo limitirano, primarno zbog nedostatka sredstava da se zaposle osobe na poziciji PR-a organizacija pa ta uloga ostaje liderima. I tokom 2020. Godine samo je mali procenat organizacija objavljivao svoje izveštaje i učinio ih dostupnim javnosti putem svojih sajtova.

Veliki broj OCD i pojedinaca, aktivista bili su tokom 2021. godine²⁶ izloženi napadima i pritiscima kako od strane nosilaca vlasti, tako i od strane tabloida i medija koji podržavaju vlast. Aktivistima, novinarima, liderima OCD poput CRTE, stavljana je etiketa “stranih plaćenika“, ne samo od strane medija, već se isto moglo ćuti i sa skupštinske govornice. Kada je o medijima reć većina medija koji imaju nacionalnu frekvenciju svoj sadržaj i ton kojim izveštavaju stavljaju u službu nosilaca vlasti. Nezavisni novinari koji su se kritićki odnosili prema politici vladajuće većine, takoćde, nisu bili poštećeni napada, kleveta i osuda. Tokom 2021. godine zabeležen je 151 napad na novinare prema podacima Nezavisnog udruženja novinara Srbije. Broj napada samo svedoći o nastavku negativnog trenda od prethodnih deset godina. Tokom ekoloških protesta, novinarima nije bilo omogućeno od strane policije da nesmetano obavljaju svoj posao, nego su dobijali upozorenja da ne izveštavaju sa protesta. Važno je naglasiti da su OCD tokom 2021. godine uspele da zauzmu veći prostor u javnosti uprkos pokušajima marginalizacije i negativnog narativa od strane valdajućih struktura i prorežimskih medija. OCD su uspele da se

²⁵ <https://nkd.rs/wp-content/uploads/2021/12/Indeks-odr%CC%8Civosti-OCD-2020-Srbija.pdf>, str. 15,16

²⁶ https://nkd.rs/wp-content/uploads/2022/12/brosura_index_2021-web.pdf, str. 15,16

nametnu temama od životne važnosti za građane i da pokrenu važne kampanje mobilizacije građana poput Vakciniši se, Diži minimalac, Marš sa Drine. Unapređenju slike OCD u javnosti u analiziranom periodu najviše su doprinele ekološke organizacije i aktivističke grupe, naročito na lokalnom nivou. Zabeležen je i veći stepen korišćenja termina iz oblasti aktivizma u medijima. Jedan od izazova kad je imidž civilnog sektora u javnosti u pitanju vezan je za način komunikacije samih predstavnika civilnog sektora sa javnošću. I dalje je previše prisutan projektni jezik u komunikaciji sa građanima, uprkos brojim obukama i treninzima. Iz izveštaja se vidi da korišćenje društvenih mreža nedovoljno utiče na kreiranju povoljnije slike u javnosti. Veoma mali procenat organizacija objavljuje svoje izveštaje o poslovanju, a naročito finansijskom poslovanju uz napomenu da su finansijski izveštaji dostupni na APR za registrovane organizacije.

Kada se napravi presek kroz sve dimenzije Indeksa održivosti OCD u Srbiji za period 2019-2021. jasno je da spoljni faktori, pre svega politička klima utiču na održivost, jer su OCD izložene konstantnom pritisku, institucionalnoj izolaciji. S druge strane, i dalje se veliki broj OCD naročito na lokalnu suočava sa finansijskom neodrživošću, jer donacije i bespovratna sredstva koja se dodeljuju manjim organizacijama i neformalnim grupama nisu dovoljna za dugoročno planiranje rada i unapređenje organizacione strukture. Svi ovi elementi su praćeni negativnom slikom aktivizma i aktivista u medijima i javnosti. Ovo je naročito otežavajuća okolnost za aktiviste i predstavnike OCD koji rade na terenu i angažovani su u pružanju usluga u lokalnoj zajednici. Ovde se otvara pitanje mentalnog zdravlja i brige o zaposlenima u civilnom sektoru. Gotovo nijedna dimenzija Indeksa održivosti ne daje sliku stanja i odnosa prema mentalnom zdravlju unutar zaposlenih u organizacijama civilnog društva i ne bavi se posebno ovim pitanjem. Posredno se mogu izvesti zaključci i dati preporuke, ali je važno uspostaviti praksu i kodeks brige o mentalnom zdravlju zaposlenih u civilnom sektoru. Za početak potrebno je uspostaviti praksu praćenja stanja u pogledu mentalnog zdravlja i mehanizama koje OCD koriste u svakodnevnom radu u cilju brige o zaposlenima.

4. Briga o zaposlenima u fokusu – minimum standarda zdrave organizacije

Analizom stanja i izazova sa kojim se suočavaju OCD i aktivisti na terenu, prikazanim kroz dimenzije Indeksa održivosti pokazuju da su aktivisti izloženi pretnjama, pritiscima i verbalnim i fizičkim napadima, što zahteva posebnu pažnju kada je briga o njihovom mentalnom zdravlju u pitanju. Prema podacima CRTA-e u 2021. godini u Srbiji je bilo preko 100 napada na aktiviste širom Srbije.²⁷ Negativna kampanja u medijima je prisutna konstantno, naročito kada je reč o finansijskim transakcijama u civilnom sektoru, što je često potpuno neutemeljeno. Presedan nezapamćenih razmera se desio 2020. godine kada je Uprava za sprečavanje pranja novca uputila upite bankama sa zahtevom da im se omogući pristup, odnosno uvid u transakcije jednog broja OCD, što je bilo potpuno protivzakonito. Atmosfera straha i zastrašivanja u javnosti i pritisci tokom rada na terenu kojima su aktivisti i aktivistkinje izloženi uz finansijsku nesigurnost dovode ovu kategoriju stanovništva u rizike od brojnih neurotskih poremećaja.

O stanju mentalnog zdravlja aktivista i aktivistkinja kao i o faktorima koji urušavaju mentalno zdravlje zbog delovanja u neprijateljskom okruženju značaja uvid je dalo istraživanje sprovedeno od strane Građanskih inicijativa Da li čuješ, da li osećaš²⁸, naročito jer predstavlja doprinos primeni okvira Rezilijentnost +. Kao što je navedeno u uvodu, značaj ovog metoda se ogleda u tome pomaže organizacijama da svoju održivost baziraju na prilagođavanju i promeni organizacione culture i načina delovanja u skladu sa okolnostima. To u praksi znači podršku civilnom sektoru koji se bori za društvene i političke promene.

Rezilijentnost + okvir ili metod se bavi otpornošću organizacija civilnog društva na četiri nivoa i time doprinosi održivosti sektora. To su sledeći nivoi: sistemski, sektorski, organizacioni i individualni. Ovaj okvir je od posebnog značaja za održivost organizacija jer stavlja u fokus zaposlene u organizaciji i pokazuje koliko je individualna otpornost značajna za održivost OCD.

Sistemska otpornost znači da OCD na adekvatan način prepoznaju različite aktere u sistemu- ljude, institucije- i kako su oni povezani, uz prepoznavanje pretnji. Sektorska otpornost omogućava organizacijama da adekvatno komuniciraju međusektorski i da saradjuju.

²⁷ Crta (2021) Građanski aktivizam u Srbiji – u čijim rukama je moć. https://crtars.org/gradjani_imaju_moc/gradjanski-aktivizam-u-srbiji-u-cijim-rukama-je-moc

²⁸ <https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2022/12/ISTRAZIVANJE-Da-li-cujes-Da-li-osecas.pdf>

Organizaciona otpornost je sposobnost OCD da unapređuje unutrašnje kapacitete. Individualni nivo je posebno značajan jer promovira mentalno zdravlje i brigu o zaposlenima.

Važno je imati na umu da je tema mentalnog zdravlja veoma nisko ili gotovo je nema među prioritetima OCD i zbog toga je istraživanje Da li čuješ, da li osećaš od posebnog značaja jer mapira probleme i izazove sa kojima se suočavaju aktivisti i aktivistkinje koji se bave posebno političkim aktivizmom. Cilj je da se doprinese promeni organizacione culture, ne bi li se podigao nivo brige o zaposlenima.

Analize su pokazale da različite odlike poslovnog okruženja i stigma bavljenja aktivizmom doprinosi u velikoj meri brojnim psihološkim teškoćama – izgaranje, depresija, anksioznost, sekundarna traumatizacija.

Mapirani su faktori rizika koji doprinose psihološkim teškoćama:²⁹

- Mlađe osobe su pod većim rizikom
- Osobe koje rade direktno sa korisnicima zbog konstantne brige i izloženosti teškim ličnim pričama su u većem riziku,
- Prekovremeno radno vreme, odnosno rad,
- Prisutna stigma o bavljenju aktivizmom, prouzrokovana negativnom konotacijom u medijima.

Prepoznati su zaštitni faktori koji doprinose zaštiti aktivista i aktivistkinja od intenziviranja psiholoških teškoća:³⁰ kao najvažniji je fer i ravnopravna podjela odgovornosti i poslova u timovima u OCD. Pored fer odnosa unutar organizacije, manji stepen izgaranja su pokazali su aktivisti koji imaju dodatnu podršku donatora, institucija i međunarodnih organizacija. Izuzetno je značajna transparentnost u organizaciji ili neformalnoj grupi. To se pre svega odnosi na informisanje o planovima rada i pristup projektnim budžetima. Veća podrška unutar tima u organizaciji se pokazala kao značajan instrument brige o zaposlenima, naročito kada je depresija u pitanju. Mesečna primanja su značajan faktor u smanjenju anksioznosti.

Prepoznati su faktori koji doprinose kvalitetu života aktivista i aktivistkinja, a koji su vezani za organizacionu kulturu i rad u organizaciji. To su: zadovoljstvo koje proističe iz prepoznavanja ličnog doprinosa rezultatima rada OCD, postojanje jasne strukture u organizaciji i podrška spoljnih faktora, pre svega kroz emotivnu i instrumentalnu podršku aktivistima i aktivistkinjama.³¹

²⁹ <https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2022/12/ISTRAZIVANJE-Da-li-cujes-Da-li-osecas.pdf>, str. 52-53

³⁰ Ibid. Str.53-55

³¹ Ibid. Str. 55-56

5.Preporuke

Oslanjajući se na zaključke izveštaja primene Indeksa održivosti OCD i okvira Rezilijentnost + mogu se definisati ključne preporuke koje će brigu o zaposlenima, fer odnos i mentalno zdravlje u OCD staviti na listu prioriteta u civilnom sektoru.

- Važno je da OCD sprovedu procenu stanja i potreba zaposlenih unutar organizacije i na tome baziraju dodatnu podršku, posebno kategorijama mlađih osoba, ženama koji su u većem riziku po mentalno zdravlje,
- Radnopravna i fer podjela poslova u organizaciji,
- Borba protiv prekovremenog rada,
- Stepenn zadovoljstva mesečnim primanjima i stabilnost izvora prihoda,
- Mogućnost finansijskog napredovanja,
- Transparentnost u radu ,
- Jasna organizaciona struktura,
- Podrška članova tima,
- Unapređenje komunikacije i saradnje među organizacijama i važnim spoljnim akterima,
- Razbijanje stigme o bavljenju aktivizmom – sankcionisanje govora mržnje, procesuiranje napada na aktiviste,
- Uspostavljanje minimalnog kodeksa brige o zaposlenima u OCD i njihovom mentalnom zdravlju,
- Razvoj alata i mehanizama za kontinuirano praćenje mentalnog stanja zaposlenih i aktivista u OCD
- Uspostavljanje trajnog mehanizma psihološke podrške zaposlenih u OCD kroz uvođenje budžetske linije u projekte,
- Zagovaranje navedenog mehanizma psihološke podrške kod donatora
- Uspostavljanje godišnjeg izveštavanja o stanju mentalnog zdravlja i brige o zaposlenima u civilnom sektoru – po uzoru na obaveznost nefinansijskog izveštavanja koje sprovode kompanije